

והמילה "היא" ממעטת, שדוקא את שנת החמישים אתה מקדש, ואי אתה מקדש את שנת החמישים ואחת כלל.

ודרשה זו נצרכת לדעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא, הסובר ששנת היובל מתקדשת מתחילתה [ולפי זה היה מקום ללמוד שאף בסופה היובל ממשיך עד יום הכיפורים].

אבל לדעת רבנן, שאין היובל מתחיל אלא ביום הכיפורים, אין צורך ללמדנו שאין היובל ממשיך עד יום הכיפורים.

ומעתה קשה, לדעת רבנן מדוע נאמר בפסוק "יובל היא"?

ומתרצינן: **ורבנן דורשים מהפסוק "יובל ט-א** היא שנת החמישים", ללמדך, שבאותה שנה רק את "שנת חמישים" בלבד אתה מונה.

ואי אתה מונה בה את אותה השנה לשני מנינים:

א. שנת חמישים ליובל שעבר.

ב. ואחת ליובל הבא.

שאינ מתחילים למנות ליובל הבא חמישים שנה החל משנת היובל עצמה. אלא רק החל משנה שאחרי היובל.

והפסוק בא לדעת רבנן, לאפוקי להוציא מדברי יהודה, דאמר שנת חמישים עולה

נכנסה שנת החמישים מצוה על בית הדין לומר "מקודשת השנה".

ואי אתה מקדש שום חדשים.

והיינו, שלדעת רבנן, בית הדין רק מברר אימתי יתחדש החודש, אך אין בית הדין צריכים לומר דבר. והחודש מתקדש מאליו, לפי מהלך הלבנה. (228)

הגמרא מביאה ברייתא נוספת הקשורה למחלוקת חכמים ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא:

תניא אידך, שנינו בברייתא אחרת:

"יובל היא" — מה תלמוד לומר! ? מה בא כתוב זה ללמדנו? (229)

לפי שנאמר "וקדשתם את שנת החמישים", ומכאן ששנת היובל מתקדשת מתחילתה, לרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה.

יכול כשם שמתקדשת והולכת מתחילתה לפני יום הכיפורים, כך מתקדשת והולכת בסופה עד יום הכיפורים שאחרי היובל.

ואל תתמה כיצד מעלים אנו על הדעת ששנת היובל תמשיך גם בשנת החמישים ואחת עד יום הכיפורים, שהרי מוסיפין מחול על קדש.

תלמוד לומר, לכך נאמר "יובל היא" — שנת החמישים".

ריטב"א ומאירי.

כדרך שדרשוהו חכמים, אלא כדברי רבי ישמעאל והלכה כמותו. ריטב"א. [וכן כתבו תוספות ט א ד"ה ולאפוקי].

229. מדברי רש"י בהסבר תירוץ הגמרא, נראה

228. כך דעת רבי אלעזר ברבי שמעון [להלן כד א] רש"י. אבל להלכה נפסק שם שמצוה לקדש חדשים, ולפיכך הפסוק "וקדשתם" אינו נדרש

חריש וקציר, שהן עבודות השדה, ולא שאר המלאכות.

אך שביעית, שאסורים בה מן התורה רק ארבע מלאכות השדה והאילן [זריעה, זמירה, קצירה, בצירה], אפשר לומר שהפסוק מזכיר רק את שתי מלאכות השדה, ומהן נדע גם את שתי מלאכות האילן, זמירה ובצירה, המקבילות לחריש ולקציר:

א. זמירה, שהיא מלאכה המביאה לצמיחת האילן, נלמדת מ"חריש" האמור בפסוק, שמשמעות ה"חריש" הזה הוא מלאכת זריעה, כי באמצעות החרישה מהפכים את הזרעים לתוך הקרקע.

ב. בצירה נלמדת מ"קציר" האמור בפסוק, שהרי גם הבצירה היא מלאכת קצירה.

אך גם אם יתכן להעמיד את הכתוב הזה באיסור מלאכה בשביעית, עדיין יש להקשות, שהרי הוא מיותר.

כי אינו צריך הכתוב הזה לומר שחריש וקציר של שביעית אסורים.

שהרי כבר נאמר [ויקרא כה, ד ה] בענין שביעית:

"שדך לא תזרע. את ספיה קצירך לא תקצור".⁽²³¹⁾

לכאן ולכאן! ולדעתו היא נחשבת גם לשנת היובל שעבר, וגם שנה ראשונה למנין השמיטה הבאה.

קא משמע לן, השמיענו הפסוק — דלא.⁽²³⁰⁾ והגמרא חוזרת לבאר את הברייתא, הסוברת כרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא. ששנינו בה:

יכול כשם שמתקדשת והולכת מתחילתה כך מתקדשת והולכת בסופה, ואל תתמה, שהרי "מוסיפין מחול על הקודש".

והיונן בה: וד"מוסיפין מחול על קודש" — מנלו, מנין למדים זאת?

דתניא: נאמר [שמות לד כא]: "ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות, בחריש ובקציר תשבות".

ופסוק זה צריך ביאור: וכי רק חרישה וקצירה נאסרו בשבת? והלא יש שלשים ותשע אבות מלאכות, שנאסרו בשבת!?

רבי עקיבא אומר, אם כי תחילת הפסוק הוא בענין שמירת שבת, סופו של הפסוק "בחריש ובקציר תשבות", בהכרח שהוא מתייחס לשביעית, ולא לשבת.

כי לא יתכן לומר שבשבת יהיה אסור רק

230. התוספות הריטב"א והטור [יורה דעה שלא] פסקו כרבי יהודה ששנת החמישים עולה לכאן ולכאן. אבל הרמב"ם [שמיטה ויובל יז] פסק כחכמים שאין שנת החמישים נמנית כשנה ראשונה לשמיטה שאחריה.

231. פירש רש"י על התורה: "את ספיה קצירך

ששאלת הברייתא היתה למה נאמר בפסוק "היא"? הרי מילה זו מיותרת!

אבל הריטב"א פירש שהברייתא שאלה על המשך הפסוק: "[ויובל היא] שנת החמישים": למה הוצרך הכתוב לומר "שנת החמישים"? הרי נאמר במקרא לעיל — "וקדשתם את שנת החמישים שנה". [וגרס בשאלת הברייתא: "ויובל היא שנת החמישים מה תלמוד לומר"].

ובו לימדה תורה, שיש איסור אפילו בשנה השישית, ערב השמיטה, לחרוש חרישה לפני השביעית לתועלת גידולי הקרקע שיצמחו בשביעית!

ומכאן למדנו שיש מצות "תוספת" לשביעית בתחילתה, לפני שהשביעית התחילה.

ואם כן, מה בא הכתוב הזה ללמדנו? (232).

אלא אם פסוק זה "אינו ענין" לשביעית עצמה, "תנהו ענין" והעמידו לענין איסור חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית.

והיינו, שפסוק זה אינו מיותר אלא יש בו חידוש, שאינו נלמד ממקום אחר.

שביעית ד, כט. ותמה עליהם, עיין חזון איש שביעית ג כה]. וכן משמע מתוספות ד"ה וקציר, בשם ריב"א.

ד. דעת רבנו תם [בתוספות מנחות פד, סוכה ט, ב, ועוד] שמי ששמר את שדהו ולא הפקירה הרי הפירות אסורין מדאורייתא, ואסור לקצרן אפילו על ידי שינוי [שנאמר: "את ענבי נזירך לא תבצור" ודרשו בתורת כהנים: אותם אי אתה בוצר, אבל אתה בוצר מן המופקר] וכן דעת התוספות כאן שאסור לקצרן אפילו על ידי שינוי.

אבל הרמב"ן על התורה כתב שאף אם שמר את שדהו, לא נאסרו הפירות באכילה. [אלא אסור לקנות מעם הארץ אפילו כל שהו] ועיין מנחת חינוך שכט אות א.

232. הברייתא הוכיחה מהפסוק "שדך לא תזרע וכרמך לא תבצור" שחריש וקציר אסורין. ובפסוק זה לא נאמר בפירוש שחרישה אסורה. דעת רבא [מועד קטן ב ב, ג א] שתולדות מלאכות [דברים שהם מעין המלאכות שהוזכרו בתורה] אינם אסורים בשביעית מדאורייתא. [וכן פסק הרמב"ם שמיטה א ב—ג]. ולפי זה קשה: הרי הפסוק נצרך בשביל לאסור את החרישה מן התורה, שהרי אין לאוסרה משום תולדת זריעה! ומדוע אמרה הברייתא שהכתוב אינו צריך לומר שחריש וקציר של שביעית אסורים?

ותירצו התוספות: עיקר הדיוק הוא מהקציר שהוא מיותר, ומאחר שדורשים מהקציר דין

לא תקצור" — להיות מחזיק בו כבשאר שנים, אלא יהיה הפקר לכל. "ואת ענבי נזירך [שהפרשת בני אדם מהם ולא הפקרתם] לא תבצור" — אותם אינך בוצר. אבל אתה בוצר מן המופקר.

א. הרמב"ם [שביעית ד א—ב] פירש שאסור לקצור את תבואת השנה השביעית ופירותיה כדרך הקוצרים, ואם קצר את כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר לוקה, [ועיין חזון איש שביעית יב ס"ק ה שהסתפק בדעת הרמב"ם האם המלקט את כל השדה כאחת לוקה אפילו אם לא העמיד כרי ודש בבקר].

והתוספות כאן הביאו בשם תורת כהנים שאסור לקצור בכלי שרגילים לקצור בו כל השנה.

ב. דעת הרמב"ן [על התורה] שאיסור זה אינו אלא במשומר [ששמר שדהו בשביעית ולא הפקירה]. אבל מדברי הרמב"ם [שם] משמע שאפילו מן המופקר אסור לקצור כדרך הקוצרים. [חזון איש שם]. וכן דעת תוספות כאן [ולדעתם במשומר אסור לקצור אפילו בשינוי וכדלהלן].

ג. דעת הר"ש [שביעית א ד] והחינוך [שכח—שכט] שאדם שנטע את שדהו בשביעית הרי זה מותר באכילה מדאורייתא. וחכמים אסרוהו משום קנס. וכן דעת רש"י [יבמות קכב א ד"ה עזיקה, ועוד] והרמב"ן עה"ת. אבל יש אחרונים שכתבו שפירות אלו אסורים מן התורה [כפתור ופרח וכן דייק החזון איש מהכסף משנה

ורבי ישמעאל חולק על רבי עקיבא ואומר: הפסוק "בחריש ובקציר תשבות" אינו מדבר בענין השביעית ולא בענין תוספת שביעית, אלא בענין שבת עצמה. וכמו שתחילת הפסוק אמורה בשבת: "ששת ימים תעבוד, וביום השביעי תשבות".

ובא הכתוב לומר:

מה כמו חריש שנאסר בשבת, המדובר בחריש רשות, ולא של מצוה, שהרי אין שום חרישה שהיא חובה.

ואפילו החורש והזורע לצורך קיום מצות

ואילו הקציר שהוזכר בפסוק, בא לחדש שנהגים דיני שביעית אפילו בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית.

והיינו, בתבואה שגדלה והביאה שלישי בשביעית, ולא נקצרה עד מוצאי שביעית.

והשמיענו הכתוב שחייבים לנהוג באותה תבואה, הן בקצירתה, והן בקדושתה, כדין תבואה שגדלה ונקצרה בשביעית עצמה.⁽²³³⁾

ומכאן למדנו שיש תוספת לשביעית בסופה, אחרי שהשביעית הסתיימה.⁽²³⁴⁾

שגדלו בשביעית אסורין אפילו באכילה, אפילו לפני זמן הביעור, מדאורייתא, וכן בקצירה, משום שנאמר: "הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו".

ולפי זה הקשו התוספות: מדוע הוצרך הכתוב לאסור קציר של שביעית כדרכו בתבואה היוצאת למוצאי שביעית?

ותירצו תוספות: איסור "ספיחין" אינו נוהג אלא בתבואה שנלקטה בשביעית, שהיא אסורה באכילה. אבל כאן מדובר בתבואה שהביאה שלישי בשביעית, אך נקצרה בשמינית, ותבואה זו מותרת באכילה. והר"ש [שביעית ט א] כתב שלדעת רבי עקיבא הולכין באיסור ספיחין אחר הבאת שלישי.

והסתפק החזון איש בדעת התוספות כאן, לאחר שנאמר הפסוק "בחריש ובקציר תשבות": האם למדנו מכאן שבאיסור אכילת ספיחין הולכין אחר הבאת שלישי, וכדעת הר"ש, או שספיחין שהביאו שלישי בשביעית אסור לקצורם כדרכם, אבל בשינוי מותר, והם מותרים באכילה [שביעית סימן י סעיף קטן ג]. ועיין תוספות הרא"ש. והגהות ר"ש מדעסוי.

ב. ומדברי התוספות הנ"ל מבואר שכוונת רבי

תוספת שביעית [כדלהלן בברייתא]. אף בחריש דורשים כן. [ועיין תוספות מועד קטן ג ב ד"ה שהרי].

[הטורי אבן הקשה: שמא הפסוק "בחריש ובקציר תשבות" בא להוסיף מצות עשה, ואילו הפסוק "שדך לא תזרע. את ספיח קצירך לא תקצור" בא למצות לא תעשה!]

ותירץ: נאמר בתחילת הפסוק "שנת שבתון יהיה לארץ, וכבר למדנו מכאן מצות עשה. ועיין שם].

233. דהיינו אסור לקצרו אותה כדרכה אלא בשינוי. תוספות. [ראה בהערה הקודמת]. ועיין להלן בסוף ההערה הבאה.

234. א. נחלקו הראשונים בפסחים [נא ב] בדעת רבי עקיבא באיסור "ספיחין":

לדעת רש"י ספיחין שגדלו בשביעית מאליהם, אינם אסורים באכילה מדאורייתא. אלא, אם עבר זמן הביעור ולא ביערן, אז הם אסורים מדאורייתא. ורבנן גזרו ואסרו אותם באכילה אף קודם הביעור.

אבל דעת ריב"א ורבנו תם שם, שספיחין

מהו המקור לדין שמוסיפים מן החול על הקודש.

אך עדיין יש למצוא את המקור לכך לפי רבי ישמעאל.

ומבאר הגמרא: **ורבי ישמעאל**, שאינו דורש מהפסוק הזה את תוספת שביעית. אם כן, הדין ש"מוסיפין מחול על קדש" — **מנא ליה!**? (236)

נפקא ליה, דין זה יוצא לו מדרתניא:

נאמר [ויקרא כג לב] בענין יום הכיפורים: **"ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש"** [תשרי].

יכול שיהיו חייבים להתענות בתשעה לחדש?

תלמוד לומר בהמשך הפסוק: "בתשעה לחדש, בערב!"

שמשמעותו: בערב, שלאחר התשעה לחדש — אז תתחיל מצות התענית.

אי "בערב", יכול שמצות העינוי מתחילה רק משתחשך?

העומר או מצות שתי הלחם, אין כל מצוה בחרישתו ובזריעתו, עד שנתיר לו חרישה וזריעה בשבת לצורך מצות העומר.

שהרי אם מצא שדה חרושה או זרועה, הרי היא ראויה לקצור ולהביא ממנה תבואה לצורך העומר.

ולא התירה התורה חרישה וזריעה לצורך העומר, היות ואין מצוה בחרישה או בזריעה לשם גידול תבואה עבור מצות הקרבת העומר.

ונמצא שהקציר שאסרה תורה בשבת הוא רק קציר של רשות ולא של מצוה [כי לא שייך "קציר מצוה"].

אף קציר שאסרה תורה בשבת הוא דוקא קציר של רשות.

יצא מכלל איסור זה, **קציר העומר**, שמותר לעשותו בשבת, היות שהוא קציר מצוה. (235)

כי אפילו אם יש לפנינו חיטים קצורות, מצוה לקצור אחרות לשם מצות העומר. וכאן התירה התורה לקצור את קציר העומר בשבת.

ומעתה, נמצינו למדים, לדברי רבי עקיבא,

236. הרשב"א פירש את שאלת הגמרא לענין תוספת שביעית, והגמרא מביאה ברייתא שבסופה מבואר מקור לתוספת שביעית, וכן כתב הריטב"א בשם התוספות.

אבל הריטב"א עצמו כתב שהשאלה היא לענין תוספת שבת ויום הכיפורים וימים טובים. שלדעת רבי עקיבא שלמד תוספת שביעית מן הכתוב, יש ללמוד קל וחומר לשבתות וימים טובים שקדושתם חמורה, אבל רבי ישמעאל

עקיבא לומר שפירות היוצאים למוצאי שביעית אסורים בקצירה. אבל תוספות להלן יב ב ד"ה מנהג כתבו שכוונת רבי עקיבא לאסור אפילו את עבודת קרקע בפירות שיצאו למוצאי שביעית, כגון לחרוש ולעדור לצורך אותה תבואה, וכן כתבו הראשונים כאן.

235. מצות העומר התבארה לעיל [הערה 195].

תלמוד לומר: "בתשעה לחדש".

ואילו משתחשך הרי זה כבר עשרה לחדש, ולא תשעה, ובהכרח, שמצות העינוי מתחילה מבעוד יום!

הא כיצד?

מתחיל ומתענה מבעוד יום. (237)

וכאן הכתוב מלמד שמוסיפין מחול על קדש.

מיום התשיעי שהוא חול, על יום העשירי שהוא קדש.

אין לי מקור ללמוד שמוסיפין מחול על קדש אלא בכניסתו של יום הכיפורים, לפני שהתחיל יום הכיפורים.

ביציאתו של יום הכיפורים — מנין שמוסיפין עליו?

והרמ"א שם כתב שזמן התוספת הוא מפלג המנחה, דהיינו שעה ורבע לפני בין השמשות. ועיין ביאור הלכה שם.

דעת הגר"א [בשנות אליהו תחילת מסכת ברכות ובשו"ע שם] שמשעה שהחמה מתכסה מעינינו מתחיל בין השמשות. ולפי זה ודאי חובה להוסיף מחול על הקדש לפני זמן זה. וכן פסק המשנה ברורה שם, שצריך להחמיר כדעה זו.

ודעת הרא"ם בספר יראים שבין השמשות מתחיל כמהלך $3/4$ מיל לפני השקיעה. [ראה ביאור הלכה רס"א ב ד"ה מתחלת].

המשנה ברורה [שם ס"ק כג] כתב שלכתחילה ראוי לחוש לדעת היראים. ולכן מי שמחמיר על עצמו לפרוש ממלאכה חצי שעה או לפחות 20 דקות לפני השקיעה אשרי חלקו [הדעה המחמירה ביותר בשיעור מהלך מיל, סוברת שהוא 24 דקות. ו— $3/4$ מזה הוא 18 דקות. ועוד 2 דקות לתוספת שבת].

אופן קבלת התוספת: הריטב"א כאן כתב שאין התוספת חלה בדיבור בלבד אלא על ידי תפילה או קידוש. ועיין שולחן ערוך [רסא ד, רסג י] שאמירת ברכו היא כקבלת תוספת שבת. [ובזמננו שאומרים בערב שבת "מזמור שיר ליום השבת" הרי זה כברכו, והרי זה קבלת תוספת שבת].

והמשנה ברורה [רס"א ס"ק כא] כתב שהמקבל על עצמו תוספת בדיבור חלו עליו דיני

תוספת שביעית נאמרה הלכה למשה מסיני. ואין לומדים קל וחומר בהלכה למשה מסיני. וכן נראה למסקנת התוספות לפנינו [ד"ה שהרי] ועיין ראב"ד וחיידושי הר"ן.

237. שיעור זמן תוספת יום הכיפורים בכניסתו: נחלקו הפוסקים אימתי מתחיל בין השמשות: דעת רבנו תם [שבת לה א] שתחילה החמה נסתרת מעינינו, ומאותה שעה מתחילה השקיעה, ועדיין הוא יום, והשקיעה מסתיימת לאחר זמן מהלך 3.25 מיל [שהם שעה ועשרים דקות] לדעת השו"ע או"ח תנ"ט ב. ששיעור מיל הוא 18 דקות. אבל אומרים ששיעור מיל הוא 24 דקות ראה ביאור הלכה שם].

מאותה שעה ואילך מתחיל בין השמשות. דהיינו ספק יום ספק לילה, ואסור לעשות מלאכה [ולאכול ביום הכיפורים] משום ספק דאורייתא [ומשך בין השמשות כמהלך 0.75 מיל]. [ועיין בית יוסף שם ד"ה והתוספות].

וכדעה זו פסק השולחן ערוך אורח חיים רס"א ב. ולפי שיטה זו כתב השו"ע שזמן התוספת הוא מתחילת השקיעה עד בין השמשות. אם רצה עושה את כולו תוספת, ואם רצה עושה את מקצתו. ובלבד שיוסיף מעט זמן לפני בין השמשות. שזמן זה הוא בודאי תוספת על הקודש.

וכן כתב הריטב"א כאן.

בשבת, שנאמר בה דין שביתה מכל מלאכה, מוסיפין מחול על קדש.

ימים טובים — מניין שמוסיפין מחול על קדש?

תלמוד לומר בהמשך הפסוק: "מערב עד ערב תשבתו] שבתכם".

ומילה זו מיותרת. ובאה לרבות שיש עוד ימים שמצוה להוסיף עליהם מחול.

הא כיצד? כל מקום שיש בו שבות [דין שביתה ממלאכה] (239) — מוסיפין בו מחול על קדש. (240)

ועתה הגמרא מקשה על רבי עקיבא, הסובר שלומדים מ"בחריש ובקציר תשבות" שמוסיפין מחול על הקדש:

תלמוד לומר בהמשך הפסוק: "מערב עד ערב". (238)

כלומר, עד הערב [הלילה] שאחרי יום הכיפורים, ועד בכלל.

ומכאן שמוסיפין על יום הכיפורים גם ביציאתו.

ואין לי מקור ללמוד שמוסיפין מחול על קדש, אלא ביום הכיפורים, שבו דיבר הכתוב.

שבתות — מניין שיש לנו להוסיף עליהן מן החול על הקודש בכניסתן ובצאתן?

תלמוד לומר בהמשך הפסוק ההוא: "מערב עד ערב] תשבתו".

ומילה זו מיותרת היא, ובאה ללמד שאף

239. התנא בא לרבות שביתה בשביעית. תוספות [ועיין גליון הש"ס כאן שתמה לדעת רבי עקיבא שלומדים דין תוספת בשבת ויום הכיפורים משביעית, מניין שיש מצוה להוסיף אף בדין עינוי. ועיין שם עוד].

240. הרמב"ם לא הזכיר דין תוספת שבת וימים טובים. וכתב הרב המגיד [שביתת עשור א ו] שלדעת הרמב"ם אין דין תוספת אלא לעינוי יום הכיפורים בלבד. והפסוקים המובאים בגמרא כאן נדרשים לדרשות אחרות. ולפי זה אף ביום הכיפורים עצמו אין דין תוספת מדאורייתא אלא לדין עינוי, אבל לא לענין שביתה ממלאכה.

הבית יוסף [או"ח רסא] סובר שמה שכתב הרב המגיד שלדעת הרמב"ם אין דין תוספת שבת מדאורייתא, לשונו לאו דוקא. אלא אפילו מדרבנן אין דין תוספת. שאם לא כן היה הרמב"ם צריך להביא לענין שבת שיש דין

התוספת [וראה שו"ע או"ח תר"ח ג ומשנה ברורה שם לענין קבלה בלב].

238. כתב הריטב"א, ששיעור התוספת ביציאתו, הוא עד שיראו 3 כוכבים קטנים, שמשעה שנראו 3 כוכבים בינונים הרי זה לילה גמור, ועד שיצאו 3 כוכבים קטנים הוא זמן התוספת. והביא בשם הירושלמי שצריך ששלושת הכוכבים יהיו רצופין.

ובבית יוסף אורח חיים רצג כתב שצריך להמתין עד שיראו 3 כוכבים קטנים משום ספק יום, כי אין אנו בקיאים בשיעור כוכבים בינוניים. וכדי לצאת ידי תוספת שבת ממתנינים עד שיראו 3 כוכבים רצופים. [וכתב דגול מרבבה שם שכשרואה 3 כוכבים קטנים שאינם רצופים וממתין מעט, יוצא ידי התוספת, והביאו המשנה ברורה שם ס"ק ה].

[ועיין ביאור הלכה רצ"ג ד"ה שיראו, וד"ה שלשה].

וכך אמר הכתוב: אכילת תשעה בחדש נחשבת כעינוי. וכיון שהאכילה בתשיעי חשובה כעינוי, מצוה להרבות באכילה ושתייה בתשיעי. (241)

הברייתא לעיל [ח ב] דורשת את הכתוב בפרשת היובל [ויקרא כה] בפסוק יא:

“יובל היא שנת החמישים שנה תהיה לכם”.

ועתה הגמרא מביאה ברייתא הדורשת את הנאמר בפסוק י:

“יובל היא תהיה לכם”.

להבנת הסוגיא שלפנינו נקדים, שבענין היובל נאמרו בתורה ארבעה דינים:

[א] תקיעת שופר ביום הכיפורים. שנאמר [בפסוק ט]: “ביום הכיפורים תעבירו שופר”.

[ב] שילוח העבדים העבריים לחפשי. שנאמר [בפסוק י]: “וקראתם דרור בארץ”.

ורבי עקיבא, האי, פסוק זה, של “ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב” – מאי עביר ליה?

מה הוא ילמד מפסוק זה, והלא לשיטתו אין הכתוב צריך ללמדנו שמוסיפין מחול על קדש, שהרי דין זה נלמד כבר מ”בחריש ובקציר תשבות”!

ומתצינן: מיבעי ליה, פסוק זה נצרך הוא לדרשה אחרת, לכדתני חייא בר רב מדפתי:

דתני חייא בר רב מדפתי: נאמר “ועניתם את נפשותיכם בתשעה”.

ודברי הפסוק הזה צריכים ביאור: וכי בתשעה ביום מתענין? והלא בעשירי בלבד מתענין, שהרי נאמר “בתשעה לחודש – בערב!”

אלא, בא הכתוב לומר לך:

כל האוכל ושותה בתשיעי – מעלה עליו הכתוב: כאילו התענה תשיעי ועשירי.

ב-ט

התענה. אבל ודאי אסור להתענות, ואין הכוונה כאילו התענה ממש, שהרי המתענה עובר איסור [וכן פסק הרמ”א אורח חיים סימן תרד. ועיין בית יוסף שם].

וכתבו המפרשים כמה טעמים למצוה זו:
א. הכנה לצום יום הכיפורים [רש”י יומא פא ב ד”ה כל, ורא”ש שם וריטב”א כאן].

ב. שאנו בטוחים שהקב”ה יכפר עוונותינו [טור או”ח תרד] ולכן מצוה לאכול בשר ודגים [פרישה].

ג. להראות שאנו שמחים שניתן לנו יום הכיפורים לכפרה, ומפני שאי אפשר לכבדו במאכל ביום הכיפורים עצמו כדרך שאר ימים טובים. לכן צריך לכבדו ביום שלפניו. [בית יוסף

תוספת מדרבנן.

אבל הגר”א [רסא ב] כתב שלדעת הרמב”ם יש דין תוספת בשבת ויום טוב מדרבנן. [וכתב שכן הוא דעת התוספות כאן. וביאור הלכה שם ד”ה יש אומרים פקפק בזה]. [והרמב”ם הזכיר את דין התוספת במה שכתב את דין התקיעות שתקעו בערב שבת בפרק ה].

הגר”א שם פסק להלכה כהרמב”ם שתוספת שבת היא מדרבנן, אבל מדברי הבית יוסף נראה שסובר שדין תוספת שבת הוא מדאורייתא. ובשלחן ערוך הביא דעה זו בשם “יש אומרים”.

241. כתבו תוספות שכוונת הברייתא לומר: מעלה עליו הכתוב כאילו נצטוה להתענות ולא